

מחזירים את העזים אל קו האש

במשך שנים נאבקו הרשויות בעדרי הצאן וגירשו אותם מהפארקים בטענה שהם גורמים להרס. אחרי השרפות האחרונות הבינו את חשיבותן של העזים בדילול הצמחייה ובמניעת שרפות וכעת מנסים להשיבן למרעה – בעיקר סביב יישובים

צפירי רינת

40 שנה חלפו מאז שרועי העזים סולקו בכוח פנים עם עדריהם מהחורשות והיערות, במסגרת אכיפת החוק למניעת נזקים שגורמים בכיכול בעלי החיים האלה. כעת עסוקה המדינה במאמץ קדחתני להחזיר את העזים אל היערות, כדי שידללו את הצמחייה ויסייעו להפחית את הסיכון להתפשטות שרפות. קרוב לוודאי שהמאמץ הזה יוגבר בעקבות גל השרפות חסר התקדים שהתחולל לפני ארבעה חודשים. אך לדברי מומחים אין די בהשבתן של העזים, ויהיה צורך לנקוט אמצעים נוספים כמו כריית עצים ליד יישובים כדי לדלל את השטח מכל מה שעלול לבחור ולמנוע סיכון לרכוש ונפש. שלוש התכנסו מומחים למרעה ולמניעת שרפות במינהל למחקר חקלאי בבית דגן (מכון וולקני) כדי לקיים דיון וסיעור מוחות ולהפיק לקחים מגל השרפות האחרון. המפגש הוקדש לזכרו של פרופ' נועם וליגמן, מבכירי חוקרי המרעה בישראל, שמת לא מזמן. לפני מותו הוא הספיק לקחת חלק, יחד עם מומחי חיים נוספים, בכתיבה ועריכה של ספר מקיף על המרעה בישראל. מצב המרעה בישראל רלוונטי במיוחד בשל השרפות האחרונות. רבות מהן התפשטו לעבר יישובים מוקפים בשטחי חורש יער, מה שהבליט את חשיבות דילול הצמחייה כאמצעי מניעה. דילול כזה יכול להתבצע באמצעות כריית יוזמה של עצים כדי ליצור אזורי חיץ ליד כבישים ויישובים.

חיל תחזוקה

גם רעייה של עזים ובקר היא אמצעי יעיל לשמירה על צמחייה דלילה באזורי החיץ ובשטחים שבעומק היער והחורש. משרד החקלאות ופיתוח הכפר אמור להגיש בקרוב הצעת החלטה לממשלה, שמטרתה חיזוק הרעייה, בין השאר כאמצעי למניעת שרפות.

באזור הרי ירושלים נפגעו בגל השרפות 13 אלף דונם, כך אומר מנהל האזור בקרו הקיימת, חנוך צורף. לדבריו, "הלקח שלנו הוא שאין כל דרך להתמודד עם להבות בעוצמה הגדולה שראינו שם בשטחים הפתוחים. שום מטוס כיבוי – גם לא סופר טנקר – לא יעזור. צריך להחליט על מה רוצים להגן ושם לרכוש את המאמץ".

בהרי ירושלים רוכז מאמץ להגנה על היישוב נטף, תחנת מיתוג של חברת חשמל וגשר של רכבת ישראל – והם ניצלו ממה שעשוי היה להיות אסון גדול הרבה יותר. אפילו בנטף, שנפגע קשה, הבתים בתוך היישוב לא נפגעו. יצירת אזורי חיץ עזרה להאט את התפשטות האש ולהקטין את עוצמתה במקומות הללו. אך לפי צורף, "כל הניסיונות להגן על השטחים הפתוחים נכשלו".

כעת הסכימה המדינה, לראשונה, להעניק תמריץ כספי למגדלי עזים שירעו אותן באזורי חיץ

רעיית עזים עשויה לסייע בתחזוקת אזורי חיץ שיעילו תם הוכחה גם בהרי ירושלים. אבל צורף מדגיש כי הפעולה

הבסיסית החשובה ביותר היא טיפול מכני, שמשמעותו היא כריית של עצים בקו הצמוד ליישובים. זה דבר שמטריד תושבים רבים, המעוניינים להמשיך ולראות נוף ירוק בצמוד לבתיהם. "בשכונת רמות ספיר בחיפה, העירייה הכינה אזור חיץ כשהיא כורתת את העצים ליד הבתים", אמר צורף. "אחרי השרפה ראינו שבשכונה הזאת שום בית לא נשרף, בעוד שבשכונות אחרות כן נשרפו בתים".

לצד הכריית ממשכה הקרן הקיימת לאפשר לבדואים בעלי עדרים לרעות באזורי החיץ, והם מובילים את עדריהם לאורכם כמה פעמים בשנה ומדללים את הצומח. אבל במקומות רבים יש קושי בשימוש נרחב ברעייה. הגורמים העיקריים לכך הוא העול הכלכלי הכרוך בהחזקת עדר וירידה במספר האנשים המוכנים לעסוק ברעייה בשטחים פתוחים.

"קשה כבר למצוא אנשים שמוכנים להיות כמו אבותיהם רועי הצאן", אומר ד"ר יהושע שקדי, מנהל חטיבת המדע ברשות הטבע והגנים. "יש לנו קושי כזה בכרמל, וגם בהרי יהודה קשה למצוא רועים שיגיעו עד האזורים הגבוהים והרחוקים יותר". ארגוני שמירת הטבע סבורים כי יש לעודד הקמת עדרים בתוך היישובים ולהשתמש בהם לדילול הצומח בסביבתם הקרובה, אבל עד כה לא נמצא גורם שיעודד יוזמה זו וידאג לסיוע תקציבי מהמדינה.

אחד האזורים שרועים בהם עדרים מיישובים סמוכים הוא הכרמל. בשנים האחרונות עוקב צוות חוקרים, בראשות ד"ר יאן לבדאו ממכון וולקני, אחר עד-

רי עזים, שרובם שייכים לתושבי הכפרים הדרוויים עוספייה ודליית אל כרמל. החוקרים הצמידו לעזים מכשירי ג'י-פי-אס ועקבו אחר תנועתם בשטח.

לדברי לבדאו, מספר העזים בכרמל ירד בתוך שני עשורים מ-15 אלף, לפחות מ-2,000. כיום יש מאמץ של המדינה ושל בעלי העדרים להסדיר את פעילותן ולהשיב את העדרים לכרמל. המדינה אף הסכימה, לראשונה, להעניק תמריץ כספי למגדלי עזים. לבדאו משוכנע שיש לכך הצדקה כלכלית, ולדעתו כדאי גם להגדיל את הסכום, בשל התרומה החשובה של העזים לדילול הצומח ומניעת שרפות. הוא גם סבור כי על רשות הטבע והגנים להגמיש את עמדתה השוללת הקמת דירים בתחומי פארק הכרמל ולאפשר את הקמתם כדי שיהיה לבעלי העדרים קל יותר לפעול בשטח.

מתנגדים לכריית

מתיישבים בחוות בודדים בהרי ירושלים רועים את עדריהם בעומק שטחי החורש

והיער. עתידם של אלו מעסיק לאחרונה את בג"ץ, הדן בעתירה שהגישו בעלי אחת החוות, "בר יערן", נגד הדרישה של רשות מקרקעי ישראל לפנות את השטח בטענה שהחווה הוקמה ללא אישורי הבנייה הנדרשים.

אחד הטיעונים המרכזיים של בעלי החווה להצדקת המשך גידול כחותם במקום הוא התרומה שיש לעדר העזים שלהם לדילול הצומח ביער. בג"ץ דרש מהמדינה להציג את עמדתה לגבי אישור הפעילות של חוות בודדים כחלק מהמדיניות למניעת שרפות. צורף שיבח את הפעילות של חוות

בר יערן, אבל ציין כי היא אינה מועילה באופן ישיר להגנה על יישובים. לדבריו, "רעייה צריכה להיות בעיקר במקום שאנחנו רוצים לעצור את האש. אם תהיה רעייה ליד היישובים עצמם, נצמצם את נוקי השרפות באופן משמעותי".

לפני כמה שבועות פנה מנכ"ל רשות הטבע והגנים, שאול גול-דשטיין, אל המנכ"לים של רשות מקרקעי ישראל ומשרד החקלאות ופיתוח הכפר, והציע לשתף פעולה בהפעלת עדרים בעומק שטחים פתוחים באמצעות הפעלת מתקנים ניידים (דיירים ומבנים יבילים), למעוניינים בפעילות זאת. הוא הציע להתחיל בשני פרויקטים ניסיוניים באזור הצפון והמרכז.

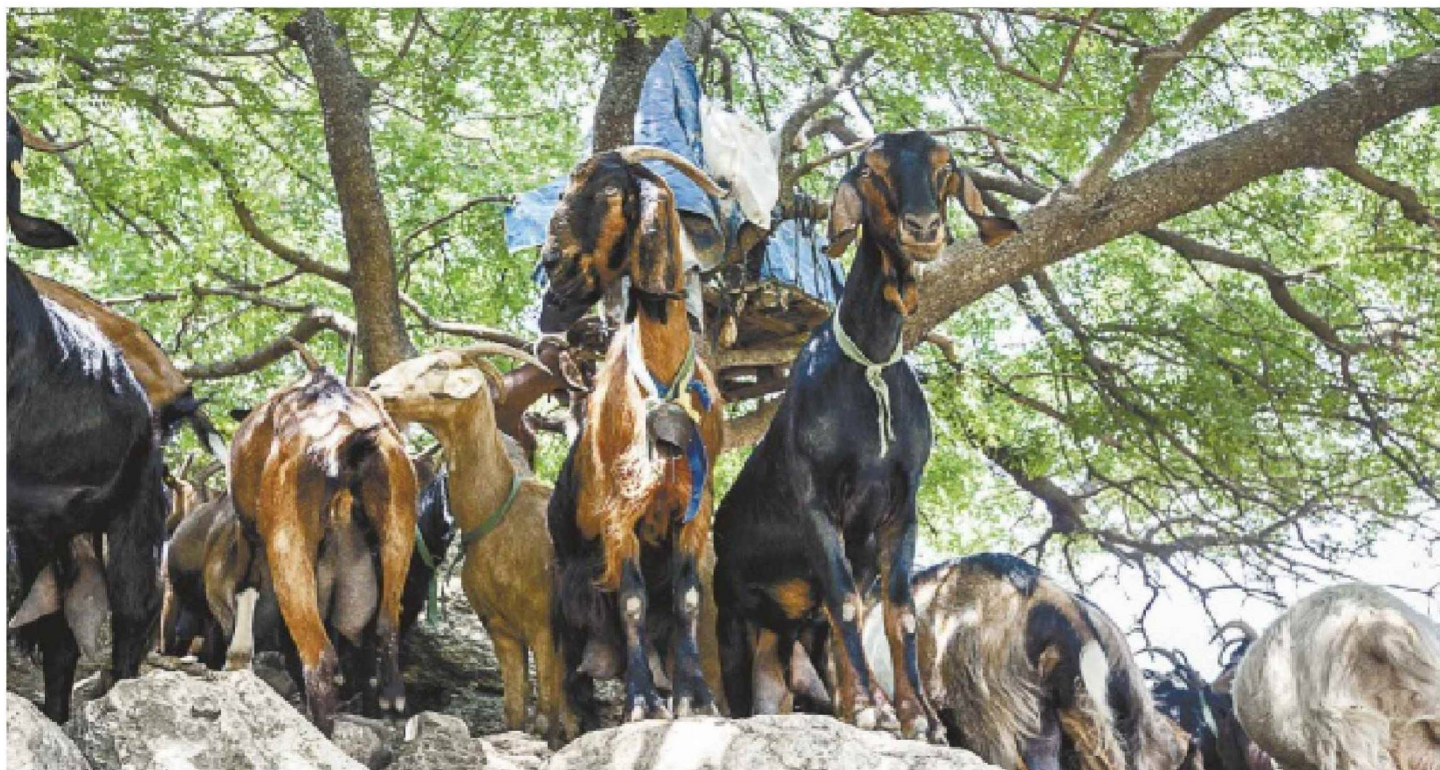
החוקר לנדאו סבור שיש לאפשר הקמת דירים בפארק הכרמל כדי להקל על בעלי העדרים

ברבים מהיישובים הכפריים הצמודים לאזורי חורש ויער אין עדיין נוכחות קבועה של עדרים, ואזורי החיץ מתבססים בעיקר על כריתה ועקירה של עצים וצמחים. לתושבים יש גישות שונות ביחס לאזורים אלו. בקרית טבעון מנסים תושבים לקדם תוכנית שתתבסס על עיבוי מערכת ההידרנטים – נקודות החיבור למים המשמשות כבאים, וכריתה של עצים ממינים פולשים. אך הם מתנגדים לכריתה של חורש האלונים הטבעי. חשוב לזכור כי רשות הכבאות אינה יכולה עדיין לחייב יישובים להקים אזורי חיץ, כי טרם אושרו תקנות בנושא זה. אחת הסיבות לעיכוב האישור הוא שטרם הוסדר אופן התקצוב לתחזוקה השוטפת של אזור החיץ.

ביישוב חרשים בגליל החליטו לא להמתין לרשויות שיבצעו את העבודות הנחוצות ליצירת אזור חיץ. "במלחמת לבנון השנייה גרם ירי קטיושות ורקטות לשרפות בגליל", אמר תושב

היישוב עודד שלמון. "ההערכה היא שבעימות נוסף יהיה ירי של מאות ואולי אלפי רקטות. לכוונות ההצלה והכיבוי לא תהיה אפשרות להגיע אלינו ולכן החלטנו להיערך בעצמנו". לדבריו, יש גם עלייה במספר השרפות באזור שנגרמו מהצתה מכוונת. תושבי חרשים ארגנו ציוד כדי בוטחם מהם עברו הכשרה להפעלת כבאית הנמצאת ביישוב. הם גם מימנו בעצמם עבודות לכריתת עצים כדי ליצור אזור חיץ. "הכריתה עברה בהצלחה, אבל התחזוקה של קו זה, שנועדה למנוע התחדשות של העצים, היא כישלון לתפארת", אמר שלמון. "עכשיו אנחנו מנסים לשכור שירותי קבלן מקצועי שיעשה גם שימוש בחומרי הדברה. ניסינו להביא עדר עזים מפקיעין, אבל הרועה כבר זקן ומעדיף שהעזים יהיו בשטח שבו הוא יכול לראות אותן. אולי נשלם לו כדי לעודד אותו להגיע".

לדברי פרופ' אבי פרבולוצקי ממכון וולקני, מעורכי ספר המרעה החדש, שריפות ימשיכו ללוות את האדם בישראל ובמדינות אחרות בים התיכון. "היער והחורש יישרפו ויתאוששו", אמר. אבל ישראל תצטרך ללמוד איך לצמצם נזקים ולעשות זאת בתנאים קשים יותר בהשוואה למדינות אחרות באזור. "יש מדינות שיש להן שטחים גדולים ובהם אפשר להקים אזורי חיץ נרחבים", אמר. "לנו אין הלוקוס הזה".

עדר עזים בחוות עין כמונים בגליל, 2015. ביישוב חרשים בגליל שוקלים לשכור רועה ועדר מפקיעין כדי לתחזק את אזור החיץ צילום: אייל טואב